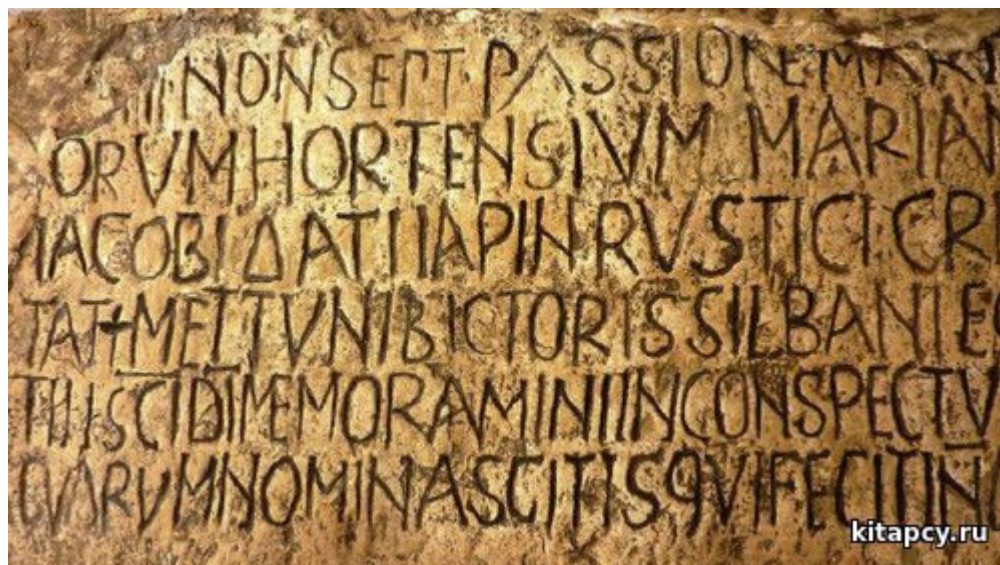

Gadymy Rimde jöhüt ýazuw ýadygärlikleri

Category: Kitapcy, Sözlär, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Gadymy Rimde jöhüt ýazuw ýadygärlikleri GADYMY RIMDE JÖHIT ÝAZUW ÝADYGÄRLIKLERI

«Edýän işlerim bilen geçmiş hakdaky hakykatlary äşgär etmäge dyrjaşýaryn, emma meniňem jogap tapyp bilmeýän, garaňkylykda galýan gaty köp soraglarym bar»

Rim mazarystanlyklaryndaky ýazgylar jöhitler barada şindize çenli tapylan iň uly maglumatlar goruny düzýär.

Rim jöhitleriniň dili we atlary hakynda maglumat edinmek bilen birlikde jöhit mazarlaryndaky ýazgylar, jemgyýetiň agzalarynyň gelip çykyşy, raýat we jemagat işleri, aýratynam şahslaryna, kärlerine we maşgalalaryna degişli maglumatlary berýär.

Grek dili Ortaýer deňzi sebitiniň umumy dilidi we diasporadaky jöhüt ruhanylarynyň dili bolup höküm sürensoň, Rimdäki jöhüt mazarlaryndaky ýazgylarda-da köp gabat gelýärdi (şuňa çenli subutnamalaryň köpüsi görnetin kemter ýa-da jöhütlere degişli edilmese-de).

«Montewerde» gonamçylygyna çenli uzaýan epigrafiýanyň dördten üç böleginden gowragy «Torloniýa» gonamçylykdan saklanyp galan ýazgylaryň köpüsi ýaly grek dilindedi.

Bu mazarlarda arameý we ibrany dilleri-de ulanylýardy, emma hiç biri «Wigna Randaniniňkidäki» ýaly ýazylymandyr.

Birnäçe ýazgy iki dildeddi. Mysal üçin «Montewerde-de» dördi latyn we gre, üçi grek we ibrany, biri arameý we grek dilinde ýazylypdyr.

Käbir iki dilli daşlarda ýazgynyň hemmesi ikinji dilde gaýtalandy. Beýlekilerinde ýazgy ibrany obrazlarynda «Parahatçylyk» ýa-da «Ysraýyla parahatçylyk» ýaly sözler goşulan grekçe sözlerdi.

Haýsy dilde bolanda-da daşlaryň köpüsinde kämahal tekstiň aşagyna çekilen jöhit simwollary bardy.

Jöhit mazarlaryndaky grek dilinde ýazylmadyk ýazgylar köplenç latyn dilindeddi, käbir latynça ýazgylar grek elipbiýinde ýazylypdyr.

Latyn dili IV asyryň ortalarynda Rim hristianlarynyň agalyk ediji diline öwrüldi.

Gowy saklanyp galan sami epigrafiýasynyň köpüsi Montewerde-de tapyldy we megerem şol ýerden gözbaş alyp gaýdýar.

1920-nji ýylda Rimiň jöhit mazarlaryny öwrenmäge başlan amerikan klassygy Garri Leon Montewerde mazar yşaratlary iň köp Sami adyny-da öz içine alýanlygyndan bu mazarlaryň täze migrantlar bolan rimli jöhitler üçin soňky dynç alyş ýeri bolup biljekdigine ynanýardy ýa-da güýçli hakydasy barlar üçin

etniki gelip çykyşlary we jöhit kimligine garaýyşlarynda iň konserwatiwleridi.

Şeýle-de, XX asyryň ahyrynda ýerasty jöhit mazarlarynyň başga bir alymy Leonard Rutgers sanlara üýtgeşik çemeleşme bilen garady, ýazgylarda dilleriň we etniki atlaryň otnositel ulanylyşynda dürli jemagat toparlarynyň gatnaşyklary hakda netije çykarmagy dogry hasaplatjak derejede statistiki tapawudyň ýokdugy netijesine geldi.

«Randanini» gonamçylygynda-da grek dili agdyklyk edýärdi, emma ol ýerde «Montewerde» we «Torlonia» gonamçylyklarynda tapylanlardan has köp sanly latyn ýazuw ýadygärligi we eko-roman simwoly tapyldy.

Şeýle-de «Randaninä» jaýlanan jöhittlşdiň iň giň gurşawly dört jöhit gonamçylygyna jaýlananlaryň has «rimleşdirilmegi» gerek däldi.

Ilkinji nobatda Rutgersiň aýdyşy ýaly, ýazgylaryň näbelli taryhy, wagtyň geçmegi bilen dili we at ulanyşyndaky üýtgeşmeleri olary öwrenmegi kynlaşdyrýar.

Semitik ýazgylaryň arasynda 1842-nji ýylda Tiber kenaryndan çykarylan Tobias Barzaharona we onuň ogluna degişli (megerem V asyryň soňlarynda) üç dilli ýazuw ýadygärligi bar.

Grek dilinde şeýle ýazylypdyr:

«Bu ýerde Tubias Barzaharona ve Tubias Barzaharonanyň ogly Paregorios ýatyr».

Grekçäniň yzyndan latynça ýazylan wersiýasy bar. Jemleýji söz bolsa ibrany dilinde ýazylypdyr: «Parahatçylyk, parahatçylyk, parahatçylyk, parahatçylyk».

Birinjisinden soň we şondan öň bir menorah bilen «şalom»

çyzygynyň orasynda bir ýapraj bar. Merhumyň ady Semitik, oglunyň ady Paregorios. Bu «ýorgan» manysyny berýän Menahem ýa-da Nehemyanyň grek dilindäki garşylygydyr.

Grek we latyn dillerindäki tekstlere nokat goýmak hristian we köpgudaýly jynaza baglanyşyklarynda bolşy ýaly populýar, soňsuz ýaşaýyşy simwolizirleýän üzüm ýa-da çyrmaşyk ýapraklarydyr.

Bu ýazgy jöhit-rim epigrafiýasynda grek we latyn dilleri bilen birlikde sami adyny ulanmagy we şalomyň dört gezek gaýtalanýandygy sebäpli deňi-taýy ýokdur.

Deňeşdirmek üçin wizantiýa döwrüne çenli ulanylyşda galan Günorta Italiýadanyň Wenoziýa diýen ýerindäki jöhit gonamçylygynda grekçe ýazgylar latyn dilindäkiden ep-esli köpdür.

Emma atlaryň köpüsi latynça we galanlarynyň grekçeden has köp sami ady bar.

Geň galdyrmaýan görnüşde diasporada Palestinaňkydan has köp jöhit bolmadyk at bar we Kiçi Aziýadaky Afrodiziasda Rutgers jöhitler üçin «Injil» atlarynyň aýratyn agdyklyk edýändigini bildi.

Umut ATASEWEN,

gadymydünýä taryhçysy.

@atasevenoffica

Şenbe, 12.11.2022 ý. Taryhy makalalar